

Ziņu izlaidums

no ES narkotiku aģentūras Lisabonā

EIROPAS 2017. GADA ZIŅOJUMS PAR NARKOTIKĀM — SVARĪGĀKIE FAKTI

EMCDDA norāda uz pieaugošu apdraudējumu, ko rada jaunas un tradicionālas narkotikas

(LISABONA, 6.6.2017., **EMBARGO 12.45 Centrāleiropas laiks/11.45 Lisabonas laiks**) Narkotiku pārdozēšanas izraisītu nāves gadījumu skaita palielināšanās, jaunu psihoaktīvo vielu pastāvīga pieejamība un pieaugošs veselības apdraudējums, ko rada ļoti iedarbīgi sintētiskie opioīdi, ir daži no jautājumiem, kuriem pievērsta īpaša uzmanība šodien **Briselē** klajā laistajā **ES narkotiku aģentūras (EMCDDA)** pārskatā "**Eiropas 2017. gada ziņojums par narkotikām — tendences un aktualitātes**" ⁽¹⁾.

Gada pārskatā aģentūra pēta arī pazīmes, kas liecina par kokaīna pieejamības palielināšanos, norises ar kaņepēm saistītajā politikā un vielu lietošanas izplatību skolu audzēkņu vidū. Ņemot vērā, ka narkotiku radītās problēmas, ar kurām saskaras Eiropa, arvien vairāk ietekmē starptautiskas norises, situācija ir aplūkota globālā kontekstā.

Eiropas migrācijas, iekšlietu un pilsonības komisārs Dimitris Avramopoulos saka: "Narkotiku problēmas ietekme joprojām ir liels izaicinājums Eiropas sabiedrībai. Vairāk nekā 93 miljoni Eiropas iedzīvotāju dzīves laikā ir pamēģinājuši nelegālas narkotiskās vielas, un trešo gadu pēc kārtas turpina palielināties letālas pārdozēšanas gadījumu skaits. Īpaši satraucošs ir fakts, ka jaunieši tiek pakļauti daudzu jaunu un bīstamu narkotisko vielu radītajam apdraudējumam. Laikposmā no 2009. līdz 2016. gadam Eiropā ir atklāti jau 25 ļoti iedarbīgi sintētiskie opioīdi, kas rada pieaugošu veselības apdraudējumu, jo daudzu tūkstošu devu izgatavošanai ir vajadzīgi ļoti mazi šo vielu apjomi. Eiropas gada ziņojums par narkotikām piedāvā analīzi, vadlīnijas un rīkus, kas vajadzīgi, lai mēs kopīgiem spēkiem visā Eiropā novērstu šo apdraudējumu ne vien iedzīvotāju veselības labā, bet arī tāpēc, ka nav pieļaujama situācija, kad milzīgi narkotiku biznesa ienākumi nonāk organizētu noziedzīgu grupu rokās Eiropā un aiz tās robežām."

Trešo gadu pēc kārtas palielinās pārdozēšanas izraisītu nāves gadījumu skaits

Šodien publicētajā ziņojumā ir paustas bažas par Eiropā pieaugošo letālas narkotiku pārdozēšanas gadījumu skaitu, kas palielinās trešo gadu pēc kārtas. Aplēsts, ka 2015. gadā Eiropā (28 ES valstīs, Turcijā un Norvēģijā, sk. infografiku 77. lpp.) bija kopskaitā 8 441 pārsvarā ar heroīnu un citiem opioīdiem saistīts pārdozēšanas izraisīts nāves gadījums, kas ir palielinājums par 6 %, salīdzinot ar 2014. gadu, kad 30 valstīs tika konstatēti 7 950 nāves gadījumi. Par pieaugumu tika ziņots gandrīz visās vecuma grupās (3.12. attēls). Par pārdozēšanas izraisītu nāves gadījumu skaita pieaugumu 2015. gadā ziņoja **Vācija, Lietuva, Nīderlande, Zviedrija, Apvienotā Karaliste** un **Turcija**. Starp neaizsargātākajām grupām ir Eiropas 1,3 miljoni problemātisko opioīdu lietotāju.

Toksikoloģiskajos ziņojumos regulāri tiek minēti arī aizstājējterapijā izmantojamie opioīdi, galvenokārt metadons un buprenorfīns. Saskaņā ar jaunākajiem datiem **Dānijā, Īrijā, Francijā** un **Horvātijā** ar metadonu saistīto reģistrēto nāves gadījumu skaits pārsniedz ar heroīnu saistīto nāves gadījumu skaitu, uzsverot vajadzību pēc labas klīniskās prakses, lai novērstu šo vielu novirzīšanu no to likumīgās izmantošanas ⁽²⁾.

Intervences pasākumi pārdozēšanas novēršanai Eiropā ietver uzraudzītu narkotiku lietošanas telpu izveidi un līdzņemama naloksona (opioīdu pārdozēšanas pretlīdzekļa) izdalīšanu opioīdu lietotājiem, viņu līdzbiedriem un ģimenēm ⁽³⁾. Narkotiku lietošanas telpas pašlaik darbojas **sešās ES valstīs** (Dānijā, Vācijā,

Spānijā, Francijā, Luksemburgā un Nīderlandē) un **Norvēģijā** (kopskaitā 78 telpas septiņās valstīs) ⁽⁴⁾. Līdzņemama naloksona izdalīšanas programmas pašlaik ir **deviņās ES valstīs** (Dānijā, Vācijā, Igaunijā, Īrijā, Spānijā, Francijā, Itālijā, Lietuvā un Apvienotajā Karalistē) un **Norvēģijā** ⁽⁵⁾.

Jaunu vielu parādīšanās temps palēninās, bet kopējā pieejamība nemazinās

Jaunas psihoaktīvās vielas (jaunas vielas) Eiropā joprojām ir būtiska sabiedrības veselības problēma. Pie šīm vielām, uz kurām neattiecas starptautiskie narkotiku kontroles pasākumi, pieder plašs sintētisku vielu klāsts, tostarp kanabinoīdi, katinoni, opioīdi un benzodiazepīni.

Ar **ES agrinās brīdināšanas sistēmas** starpniecību 2016. gadā pirmo reizi ir atklātas 66 jaunas vielas, t. i., vairāk nekā viena viela nedēļā (1.10. attēls). Lai gan šis rādītājs liecina, ka temps, kādā tirgū parādās jaunas vielas, palēninās (2015. gadā tika atklātas 98 vielas), kopējais pašlaik pieejamo vielu skaits joprojām ir augsts. Līdz 2016. gada beigām **EMCDDA** uzraudzīja vairāk nekā 620 jaunu psihoaktīvo vielu (salīdzinājumā ar aptuveni 350 vielām 2013. gadā).

To, ka jaunu vielu atklāšanas temps Eiropā palēninās, var skaidrot ar vairākiem faktoriem. Dažas dalībvalstis ir pieņēmušas jaunus tiesību aktus (paredzot, piemēram, vispārējus aizliegumus un kontroles pasākumus, pamatojoties uz vispārīgo un analogo pieeju), kas ir radījuši ierobežojošāku juridisko vidi, kurā ražotāji varētu būt mazāk ieinteresēti iesaistīties "paslēpu spēlēšanā" ar regulatoriem, cenšoties izmantot inovāciju, lai apsteigtu kontroles pasākumus. Tempa palēnināšanos varētu veicināt arī pret jaunu psihoaktīvo vielu izgatavošanas laboratorijām vērsti tiesībaizsardzības un kontroles pasākumi **KĪnā**.

EMCDDA direktors Alexis Goosdeel saka: "Mūsu jaunākie konstatējumi liecina, ka reakcija uz jaunām psihoaktīvajām vielām, piemēram, jauni tiesību akti un mērķtiecīgi pasākumi, vērstoties pret populāriem veikalumiem, kas pārdod šo vielu preparātus, iespējams, ietekmē jaunu vielu parādīšanos tirgū. Tomēr, neraugoties uz pozitīvajām pazīmēm, kas norāda uz produktu inovācijas tempa palēnināšanos, kopējā pieejamība joprojām ir augsta. Mēs redzam, ka šo vielu tirdzniecība kļūst slepenāka, darījumi arvien biežāk tiek veikti tiešsaistē vai nelegālo narkotiku tirgū, un nesen ir parādījušās dažas ļoti iedarbīgas vielas, kas ir bijušas saistītas ar nāves un smagas intoksikācijas gadījumiem."

Agrinās brīdināšanas sistēmai 2015. gadā ir ziņots par gandrīz 80 000 jaunu psihoaktīvo vielu konfiskācijas gadījumu (1.11. attēls). No visiem 2015. gadā paziņotajiem jaunu vielu konfiskācijas gadījumiem vairāk nekā 60 % veido sintētiskie kanabinoīdi un sintētiskie katinoni (vairāk nekā 47 000 gadījumu). **EMCDDA** 2016. gada jūlijā pirmo reizi ir veikusi sintētiskā kanabinoīda — **MDMB-CHMICA** — riska novērtējumu pēc tam, kad ar **agrinās brīdināšanas sistēmas** starpniecību bija saņemtas ziņas par tā kaitīgo iedarbību (tostarp aptuveni 30 nāves gadījumiem). Saskaņā ar 2017. gada februārī pieņemto lēmumu uz šo vielu visā Eiropā tagad attiecas kontroles pasākumi ⁽⁶⁾.

Šodien publicētajam ziņojumam ir pievienota jauna analīze par **augsta riska narkotiku lietošanu un jaunām psihoaktīvajām vielām**, kurā galvenā uzmanība pievērsta problemātiskai jaunu vielu lietošanai dažādās demogrāfiskās grupās, piemēram, starp opioīdu un amfetamīna injicētājiem, ieslodzītajiem, bezpajumtniekiem un vīriešiem, kam ir dzimumattiecības ar citiem vīriešiem. Ziņojumā īpaši ir pētīta sintētisko katinonu, sintētisko kanabinoīdu un jaunu sintētisko opioīdu lietošana, ar to saistītais kaitējums un reakcijas ⁽⁷⁾.

Jauni sintētiskie opioīdi — spēcīga iedarbība un pieaugošs veselības apdraudējums

Eiropā un arī **Ziemeļamerikā** pieaugošu veselības apdraudējumu rada ļoti iedarbīgi sintētiskie opioīdi, kas imitē heroīna un morfīna iedarbību. Lai gan šīs vielas aizņem mazu tirgus daļu, arvien biežāk tiek saņemti ziņojumi par to parādīšanos un nodarīto kaitējumu, tostarp neletālas intoksikācijas un nāves gadījumiem. Laikposmā no 2009. līdz 2016. gadam Eiropā ir atklāti 25 jauni sintētiskie opioīdi (no tiem 18 ir fentanili).

Lai saražotu daudzus tūkstošus ielas devu, ir vajadzīgi ļoti mazi šo vielu apjomi, tāpēc jaunajos sintētiskos opioīdus ir viegli noslēpt un pārvadāt, bet tas sarežģī narkotiku kontroles aģentūru darbu, vienlaikus padarot šīs vielas par potenciāli pievilcīgu peļņas avotu organizētajai noziedzībai. Jaunie opioīdi ir sastopami

dažādos veidos, galvenokārt kā pulveri, tabletes un kapsulas, bet daži ir pieejami arī kā šķidrums un tiek pārdoti kā deguna aerosoli.

Fentanili tiek īpaši uzraudzīti. Šīs ārkārtīgi spēcīgas iedarbības vielas, no kurām dažas ir daudz iedarbīgākas par heroīnu, veido vairāk nekā 60 % no 2015. gadā paziņotajiem 600 jaunu sintētisko opioīdu konfiskācijas gadījumiem. **Agrīnās brīdināšanas sistēmai** 2016. gadā vien pirmo reizi ir ziņots par astoņiem jauniem fentaniliem. Šīs vielas rada nopietnu intoksikācijas risku ne vien lietotājiem, bet arī cilvēkiem, kas to iedarbībai var tikt pakļauti nejauši (saskarē ar ādu, ieelpojot utt.), piemēram, pasta un muitas darbiniekiem un ārkārtas palīdzības dienestu personālam.

EMCDDA 2017. gada sākumā ir veikusi divu fentanilu (akriloilfentanila un furanilfentanila) riska novērtējumu pēc tam, kad bija saņemta informācija par vairāk nekā 50 šo vielu izraisītiem nāves gadījumiem⁽⁸⁾. Pašlaik tiek apsvērta šo vielu kontroles ieviešana Eiropas līmenī⁽⁹⁾. Aģentūra 2016. gadā ir izsūtījusi piecus ar šiem un citiem jauniem fentaniliem saistītus veselības brīdinājumus sava tīkla dalībniekiem visā Eiropā.

Pazīmes liecina, ka palielinās kokaīna pieejamība

Eiropā visbiežāk lietotās nelegālās stimulējošās narkotikas ir kokaīns, *MDMA* (ko tablešu veidā reizēm sauc par ekstazī) un amfetamīni (amfetamīns un metamfetamīns). Kokaīna lietošana ir izplatītāka Eiropas rietumu un dienvidu valstīs (to atspoguļo ieviešanas vietas un transportēšanas maršruti), bet Eiropas ziemeļu un austrumu valstīs biežāk lieto amfetamīnus. Stimulantu tirgus pēdējos gados kļūst arvien sarežģītāks, parādoties jauniem stimulantiem (piemēram, fenetilamīniem un katinoniem).

Notekūdeņu uzraudzības rezultāti, dati par konfiskācijām, cenām un tīrību liecina, ka kokaīna pieejamība dažās Eiropas daļās atkal varētu pieaugt (2.4. attēls). Gan konfiskācijas gadījumu skaits, gan konfiscētais daudzums no 2014. līdz 2015. gadam ir palielinājies (1.6. attēls). ES 2015. gadā ir ziņots par aptuveni 87 000 kokaīna konfiskācijas gadījumu (2014. gadā par 76 000 gadījumu), kuros konfiscētas 69,4 tonnas kokaīna (2014. gadā 51,5 tonnas) (infografika 26. lpp.). Pilsētu līmenī pētījumā, kurā veikta notekūdeņu analīze attiecībā uz kokaīna atlieku koncentrāciju, lielākajā daļā no 13 pilsētām, kurām ir dati par 2011.–2016. gadu, ir konstatēta stabila vai pieaugoša ilgtermiņa tendence. No 33 pilsētām, kurām ir dati par 2015. un 2016. gadu, 22 pilsētās ziņo par kokaīna atlieku koncentrācijas palielinājumu, četrās par samazinājumu un septiņās par stabilu situāciju⁽¹⁰⁾.

Aptuveni 17,5 miljoni Eiropas pieaugušo iedzīvotāju (15–64 gadi) kādreiz mūžā ir pamēģinājuši kokaīnu. Starp tiem ir aptuveni 2,3 miljoni gados jaunu pieaugušo (15–34 gadi), kas ir lietojuši kokaīnu pēdējā gada laikā. Valstu apsekojumi kopš 2014. gada liecina par pārsvarā stabilu kokaīna lietošanas līmeni.

Vai globālās norises ar kaņepēm saistītās politikas jomā ietekmē Eiropu?

Kaņepju tiesiskā regulējuma nesenās izmaiņas vairākās **Amerikas** kontinenta daļās ir raisījušas interesi **Eiropas** politikas veidotāju un sabiedrības vidū⁽¹¹⁾. "Ar kaņepēm saistītās politikas atšķirīgo pieeju relatīvās izmaksas un ieguvumus būs iespējams novērtēt tikai pēc kāda laika, kad būs pieejami robusti izvērtējumi," ir teikts ziņojumā. **ES 28 dalībvalstīs** pastāv atšķirības attieksmē pret kaņepju regulējumu un lietošanu — pašreizējās pieejas svārstās no ierobežojošiem modeļiem līdz iecietībai pret dažiem personiskās lietošanas veidiem⁽¹²⁾. Tomēr nevienas valsts valdība Eiropā (28 ES valstīs, Turcijā un Norvēģijā) pašlaik nav paudusi atbalstu kaņepju lietošanas legalizācijai izklaides nolūkos.

Neatkarīgi no plašākas ietekmes uz narkomānijas apkarošanas politiku, komerciāli regulēta kaņepju tirgus pastāvēšana dažās valstīs ārpus Eiropas sekmē inovāciju un produktu (piemēram, iztvaicētāju, e-šķidrumu un ēdamu preparātu) izstrādi, kas ar laiku varētu ietekmēt lietošanas modeļus Eiropā. Šajā sakarā ziņojumā ir uzsvērta uzraudzības nozīme un vajadzība izvērtēt jebkuru nākotnes izmaiņu potenciālo ietekmi uz veselību.

Aptuveni 87,7 miljoni Eiropas pieaugušo iedzīvotāju (15–64 gadi) kādreiz mūžā ir pamēģinājuši kaņepes. Starp tiem ir aptuveni 17,1 miljons gados jaunu Eiropas iedzīvotāju (15–34 gadi), kas ir lietojuši kaņepes pēdējā gada laikā. Apmēram 1 % Eiropas pieaugušo iedzīvotāju lieto kaņepes katru vai gandrīz katru dienu

(20 vai vairāk dienu pēdējā mēnesī). Jaunāko apsekojumu rezultāti liecina, ka attiecībā uz kaņepju lietošanu pēdējā gadā situācija valstīs joprojām ir atšķirīga (2.2. attēls). Kaņepes joprojām ir saistītas ar veselības problēmām, un pašlaik kaņepju lietotāji ir lielākā daļa (45 %) no jaunajiem pacientiem, kuri sākuši narkotiku atkarības ārstēšanu Eiropā (28 ES valstīs, Turcijā un Norvēģijā). Kopumā pirmo reizi ārstēto kaņepju lietotāju skaits ir palielinājies no 43 000 pacientu 2006. gadā līdz 76 000 pacientu 2015. gadā.

Vielu lietošanas salīdzinājums ES un ASV skolu audzēkņu vidū

Vielu lietošanas uzraudzība skolu audzēkņu vidū sniedz vērtīgu priekšstatu par jauniešu pašreizējo riskanto uzvedību un potenciālām nākotnes tendencēm. Šāgada ziņojumā ir salīdzināti vielu lietošanas ilgtermiņa modeļi **Eiropas** un **Amerikas** skolēnu (15–16 gadi) vidū, ņemot vērā divu apjomīgu skolu apsekojumu rezultātus, kas publicēti 2016. gadā ⁽¹³⁾. Apsekojumi liecina, ka smēķēšana un alkohola lietošana skolu audzēkņu vidū **Eiropā** un **ASV** mazinās, bet kaņepju lietošanas tendences šķiet stabilākas.

Kaņepju lietošanas rādītāji pēdējā mēnesī aptaujāto **Eiropas** (21 ES valsts un Norvēģijas) skolu audzēkņu vidū ir aptuveni uz pusi zemāki (8 %) nekā **ASV** (15 %) (grafiskais attēls 13. lpp.). Tabakas lietošanas rādītāji pēdējā mēnesī **Eiropas** skolēnu vidū ir gandrīz četras reizes augstāki (23 %) nekā **ASV**, kur tie ir zemi un nepārsniedz 6 %. Tabakas lietošanas līmenis **ASV** skolēnu vidū ir zemāks par pusi no kaņepju lietošanas līmeņa šajā grupā. To **Eiropas** skolēnu īpatsvars, kuri norāda, ka pēdējā mēnesī ir lietojuši alkoholu (49 %), vairāk nekā divreiz pārsniedz viņu **Amerikas** vienaudžu īpatsvaru (22 %).

"Lai izpētītu sociālo, kontekstuālo un regulatīvo faktoru relatīvo ietekmi uz jauniešu izvēli, ir jāveic papildu analīze gan par vielu lietošanas līdžībām, gan atšķirībām skolēnu vidū," ir teikts ziņojumā, piebilstot, ka, "piemēram, izpratne par faktoriem, kas ir noveduši pie tiklab ASV, kā Eiropā vērojams cigarešu smēķēšanas samazināšanās, varētu radīt labāku priekšstatu par to, kas būtu darāms, lai mazinātu citu vielu, piemēram, kaņepju, lietošanu".

Uzmanības centrā situācija narkotiku jomā valstīs

Šodien publicēto ziņojumu pirmo reizi papildinās 30 **valstu ziņojumi par narkotikām**, kuros sniegti kopsavilkumi par narkotiku problēmu valstīs (28 ES valstīs, Turcijā un Norvēģijā). Šie grafiskiem attēliem bagātie ziņojumi, ko izstrādājis **EMCDDA** sadarbībā ar *Reitox* tīkla valstu koordinācijas centriem, aptver narkotiku lietošanu un sabiedrības veselības problēmas; narkomānijas apkarošanas politiku un reakcijas un narkotiku piegādi ⁽¹⁴⁾. Svarīgi elementi ir tabula "Īss pārskats", kurā sniegts skaitļos izteikts kopsavilkums par narkotiku problēmu katrā valstī, un "ES infopanelis", kurā valstu dati aplūkoti Eiropas kontekstā.

EMCDDA valdes priekšsēdētāja **Laura d'Arrigo** secina: "Narkotiku problēma Eiropā turpina attīstīties, tāpēc jādomā arī par jauniem risinājumiem. Pirmais solis ir izpratne par problēmām, ar kurām mēs saskaramies, un **EMCDDA** cenšas nodrošināt pēc iespējas labākus pierādījumus par situāciju narkotiku jomā visā Eiropā. Šāgada *Eiropas ziņojumā par narkotikām* iekļautie dati ļauj salīdzināt situāciju dalībvalstīs un skaidri norāda uz jauniem draudiem, palīdzot lēmumu pieņēmējiem rīkoties efektīvi. **EMCDDA** veiktajai analīzei ir būtiska nozīme, lai nodrošinātu ES jaunā narkomānijas apkarošanas rīcības plāna nākamajiem četriem gadiem aktualitāti. Ar pierādījumiem pamatotas kultūras veicināšana narkomānijas apkarošanas politikas izstrādē ir svarīgs ieguldījums ceļā uz veselīgāku un drošāku Eiropu."

Piezīmes

⁽¹⁾ *Eiropas 2017. gada ziņojuma par narkotikām* informācijas pakete ir pieejama www.emcdda.europa.eu/edr2017 Ziņojumā sniegtie dati attiecas uz 2015. gadu vai pēdējo gadu, par kuru pieejami dati. Sk. tabulu "Īss pārskats — aplēses par narkotiku lietošanu". Šajā ziņojuma izlaidumā ir minēti ziņojumā atrodamie skaitļi. Papildu skaitļi un tabulas ir atrodamas statistikas bijetenā (www.emcdda.europa.eu/data/stats2017).

⁽²⁾ www.emcdda.europa.eu/topics/pods/preventing-diversion-of-opioid-substitution-treatment

⁽³⁾ www.emcdda.europa.eu/topics/pods/preventing-overdose-deaths

⁽⁴⁾ www.emcdda.europa.eu/topics/pods/drug-consumption-rooms

⁽⁵⁾ www.emcdda.europa.eu/publications/insights/take-home-naloxone

⁽⁶⁾ www.emcdda.europa.eu/news/2017/3/council-decision-control-mdmb-chmica —

www.emcdda.europa.eu/topics/pods/synthetic-cannabinoids

⁽⁷⁾ Pieejams www.emcdda.europa.eu/publications/rapid-communications/high-risk-drug-use-and-nps

- ⁽⁸⁾ www.emcdda.europa.eu/publications/joint-reports/acryloylfentanyl — www.emcdda.europa.eu/activities/action-on-new-drugs
- ⁽⁹⁾ http://europa.eu/rapid/press-release_MEX-17-896_en.htm
- ⁽¹⁰⁾ www.emcdda.europa.eu/topics/pods/waste-water-analysis — www.emcdda.europa.eu/news/2016/12/latest-data-reveal-drug-taking-habits-in-over-50-european-cities
- ⁽¹¹⁾ www.emcdda.europa.eu/topics/cannabis-policy
- ⁽¹²⁾ www.emcdda.europa.eu/publications/adhoc/cannabis-legislation-europe — www.emcdda.europa.eu/topics/pods/legal-supply-of-cannabis
- ⁽¹³⁾ www.espad.org/report/home — www.monitoringthefuture.org
- ⁽¹⁴⁾ Pieejams www.emcdda.europa.eu/countries